

Τα νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών και οι δυνατότητες αξιοποίησής τους στο μάθημα της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Κυριάκος Παναγιώτου

(PhD Διδακτικής της λογοτεχνίας Παντείου Πανεπιστημίου)

Το κάλεσμα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (σημερινού Ι.Ε.Π.) τον Οκτώβρη του 2011, να λάβω μέρος ως Επιμορφωτής- Εκπαιδευτής Εκπαιδευτικών στα νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών για το Γυμνάσιο, ήταν δι' εμέ προσωπικά μια ευχάριστη εμπειρία. Αυτό, ένεκα και της ιδιότητάς μου ως μάχιμου Εκπαιδευτικού στην Β/θμια εκπαίδευση, αλλά και ως διδάσκοντα στα Α.Ε.Ι.-Α.Τ.Ε.Ι. που για χρόνια βρίσκομαι άπειρες ώρες δίπλα στους μαθητές και φοιτητές μαζί με τις καθημερινές τους ανησυχίες, τους στοχασμούς και τα προβλήματα σε συνάρτηση με τον χώρο της μάθησης.

Θα ξεκινήσω αυτή την εμπειρία, με βάση τα νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών κατά τη διάρκεια της Ακαδημαϊκής χρονιάς 2011-2012.

Το θέμα θα το εξετάσουμε και από τις δυο πτυχές, μαθητών και εκπαιδευτικών αντίστοιχα. Έχοντας ανάθεση στον Επιστημονικό Τομέα της Λογοτεχνίας, (ως ένας από τους 35 τον αριθμό πανελλαδικά) και με βασική ευθύνη τα Πιλοτικά Σχολεία στην περιοχή της Θράκης¹, προσπάθησα να έλθω σε επαφή με τους διδάσκοντες των αντίστοιχων σχολείων και σε πρώτη φάση να διαμορφώσουμε ένα οργανόγραμμα για το πώς μπορεί να επιτευχθεί το νέο Πρόγραμμα Σπουδών με βασικούς παράγοντες την μετάδοση της γνώσης σαν διαδικασία, μέσα από τον κοινωνιοκεντρικό χαρακτήρα του σχολείου και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία.

Αρχικά είχαμε το πρόγραμμα Σπουδών για την Γ' Γυμνασίου, στα λεγόμενα Πιλοτικά Σχολεία, με πολλές ελλείψεις, ιδιαιτερότητες, ανασφάλειες και φοβίες από την πλευρά των διδασκόντων για την υλοποίηση του προγράμματος, το οποίο ξεκίνησε από το Νοέμβρη του 2011 έγινε σε δύο φάσεις (Νοέμβρης και Φλεβάρης 2012) όπου και ξαφνικά διακόπηκε αμέσως μετά το Πάσχα λόγω της προκήρυξης των εκλογών, με αποτέλεσμα να μην υλοποιηθεί η τρίτη φάση που ήταν προγραμματισμένη για τον Μάη.

Από την δική μου εμπειρία και με βάση τις επισκέψεις στα σχολεία της Θράκης, με έμφαση εκείνο της Αλεξανδρούπολης, έχω να καταθέσω μερικές σημαντικές σκέψεις και αντίστοιχα πορίσματα.

Αντί Εισαγωγής

Αρχικά, ας εκθέσουμε δυο γραμμές για την ηλεκτρονική τεχνολογία και ιδιαίτερα τον υπολογιστή ως μέσο διδασκαλίας των γλωσσών και όχι μόνο.

Δεν είναι τυχαίο ότι η παρουσίαση ενός γενικού θεωρητικού πλαισίου γύρω από την αξιοποίηση των (Τ.Π.Ε.)² δίνει απεριόριστες δυνατότητες ειδικά στους μικρούς μαθητές να αποδώσουν με ιδιαίτερη άνεση³ και μέσα από μια πληρέστερη ευδοκίμηση τον ρόλο των μαθημάτων μέσα στην τάξη. Θεωρείται ευνόητο ότι η όλη

¹ Η αρχική πρόταση του Π.Ι. (σημερινού Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής) ήταν ν' αναλάβω και το αντικείμενο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, το οποίο δεν αποδέχτηκα λόγω πολλαπλών εκπαιδευτικών υποχρεώσεων την ίδια χρονική περίοδο.

² Τεχνολογίες Πληροφορίας Επικοινωνίας

³ Ενδεικτικά τα ίδια τα παιδιά να αναζητούν, να αξιολογούν και να επιλέγουν πληροφορίες από γραπτές και ηλεκτρονικές πηγές, με βάση τις θεματικές ενότητες που εξετάζονται μέσα στην τάξη..

προσπάθεια εντάσσεται ευρύτερα στον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούνται οι Τ.Π.Ε. και έχουν τη δυνατότητα να εναρμονιστούν με το κατάλληλο διδακτικό και κοινωνικό πλαίσιο.

Το ζητούμενο είναι αν και σε ποιο βαθμό τα λεγόμενα «ψηφιακά» περιβάλλοντα -που έχουν κριθεί ως απαραίτητα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και στο εγγύς μέλλον (ειδικά σήμερα) για την Δευτεροβάθμια, είναι Παιδαγωγικά αξιοποιήσιμα και έχουν τη δυνατότητα να βοηθήσουν στην καλλιέργεια των γραμματισμών, διδακτικά και διερευνητικά.

Εισαγωγή

Όπως γνωρίζουμε από το παρελθόν, η ιστορική παρουσίαση της λογοτεχνίας περιοριζόταν σε μια παράταξη έργων και συγγραφέων σε σειρά χρονολογική. Παράλληλα το λογοτεχνικό γεγονός εξετάζονταν σύντομα σε συνάρτηση με άλλες λογοτεχνικές σειρές όπως για παράδειγμα πολιτικά γεγονότα, καθώς και η βιογραφία του συγγραφέα, παραμερίζοντας άλλες παραμέτρους στο κομμάτι της ιστορικότητας, ιστορικότητα θεσμού-δημιουργού-αναγνώστη. Από το ενιαίο σύνολο της επικοινωνιακής σχέσης πομπός, δέκτης, κείμενο, έχουμε την δυνατότητα να πληροφορηθούμε για την ύπαρξη του κειμένου, ενώ αντλούμε πληροφοριακό υλικό για τον δημιουργό, χωρίς όμως ποτέ να μάθουμε πώς διαβάστηκε ένα κείμενο.

Βασικό κριτήριο του μαθήματος της λογοτεχνίας είναι η ανάγνωση⁴. Η επιθυμία για ανάγνωση μεταδίδεται μέσω των ανθρώπινων σχέσεων. Πρόκειται για τις σχέσεις του μαθητικού κοινού με τον εκπαιδευτικό, των μαθητών και μαθητριών μεταξύ τους, με τις οικογένειές τους. Με τον τρόπο αυτό δεν διδάσκουμε απρόσωπα το εκάστοτε λογοτεχνικό κείμενο, διδάσκουμε τον μαθητή με την υποκειμενικότητά του, δηλαδή την κοινωνική του προέλευση, το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειάς του, τη θρησκευτική και εθνική του ταυτότητα, το φύλο και τα ιδιαίτερα προβλήματά του.

Η Σχέση με τον Άλλο

Άπειρες ιδέες θα μπορούσαμε να εκθέσουμε σ' αυτή τη λέξη. Ο Άλλος, στην ζωή μας. Πρόκειται για έναν κώδικα συμπεριφοράς και αυτό, επειδή η λογοτεχνία ως ένα από τα πιο συχνά μεταφραζόμενα είδη λόγου, αποτελεί έναν τόπο συνάντησης, όχι απλά ενός συγγραφέα και του αναγνώστη, αλλά των ιδιαίτερων κυρίως πολιτισμικών αναφορών τους. Με τον τρόπο αυτό «το λογοτεχνικό κείμενο συντελεί στην κατανόηση άλλων τρόπων ζωής».

I

Πολλά τα νέα δεδομένα μετά και τις ραγδαίες εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, που όλους μας αναγκάζουν να επανεξετάσουμε προσεκτικά την σχέση μεταξύ Τ.Π.Ε. και διδασκαλίας ψηφιακών μαθημάτων. Ένα σημαντικό δεδομένο αποτελεί η δυνατότητα αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. παράλληλα με τα παλιότερα μέσα (έντυπο, μολύβι, χαρτί) σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας ως μέσων για γράψιμο, διάβασμα, επικοινωνία και ψυχαγωγία, δηλαδή ως μέσων πρακτικής γραμματισμού. Άλλωστε κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα συμμετοχής και έκφρασης στο νέο αυτό κόσμο, αλλά και ανάπτυξης διαλόγου με ένα διευρυμένο οικουμενικό ακροατήριο. Αυτή η νέα

⁴ Εδώ πλέον γίνεται λόγος για ένα πολιτισμικό φαινόμενο που συνδέεται με όλες σχεδόν τις πλευρές της ζωής και του πολιτισμού της ομάδας των ανθρώπων για την οποία μιλούμε.

πραγματικότητα δεν θα μπορούσε παρά να αποτυπωθεί σε νέες θεωρίες για τη διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων και δη της λογοτεχνίας. Όροι όπως πολυτροπικότητα, πολυγραμματισμοί, σχέδιο- σχεδιασμός (design) ευρύτατα χρησιμοποιούνται και αποτυπώνουν τους νέους προσανατολισμούς που αποκτά η διδασκαλία των γλωσσών με την καθοδήγηση, ή υπό την ένταξη των Τ.Π.Ε. ως μέσων πρακτικής γραμματισμού.

α. Τρόπος αξιολόγησης

Ας έλθουμε για λίγο στον βασικό άξονα (σκοπό) διδασκαλίας της λογοτεχνίας, ο οποίος και συνδέεται με την «κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό⁵». Τι θέλουμε περισσότερο να περάσουμε ως μήνυμα στα παιδιά, εκτός από την προβολή των καθημερινών ζητημάτων-προβλημάτων με επίκεντρο τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου και δυσνόητου κόσμου που μας περιβάλλει. Από τη μία λοιπόν η συνειδητοποίηση της σχέσης της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και από την άλλη η καλλιέργεια μιας ποικιλίας αναγνωστικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, μέσα από την αξιοποίηση κειμένων από όλο το φάσμα της πολιτισμικής παραγωγής. Αξιολογικά αναφερόμαστε σε δύο δεδομένα, τα οποία έχουν την ικανότητα να παντρέψουν όλο το φάσμα της πολιτισμικής παραγωγής, από όλα δηλαδή τα διαφορετικά είδη της εικονικής, θεατρικής και μαζικής επικοινωνίας.

Πολύ συχνά δεν γίνεται κατανοητό ότι η αξιολόγηση και στο μάθημα της λογοτεχνίας είναι μια παιδαγωγική και όχι μια φιλολογική διαδικασία. Ουσιαστικά στο παραπάνω μάθημα αξιολογούμε την πορεία και την εξέλιξη των μαθητών και μαθητριών μας από τη στιγμή που αρχίσαμε την διδασκαλία. Ζητούμε να αξιολογήσουμε τις δεξιότητες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας των διδακτικών μας ενοτήτων και είχαν τεθεί από την αρχή στη σκοποθεσία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας. Με άλλα λόγια, οι μαθητές και οι μαθήτριες στο μάθημα της λογοτεχνίας δεν αξιολογούνται με βάση τις γενικότερες γνώσεις και την κουλτούρα τους, αλλά με βάση αυτά που διδάχτηκαν και αυτά που έκαναν στην τάξη. Τα παιδιά αξιολογούνται τόσο για τις ατομικές εργασίες τους όσο και για τη συμμετοχή τους στις ομαδικές. Αξιολογούνται για τον προφορικό και γραπτό τους λόγο, για τη γενικότερη συμμετοχή τους στο μάθημα και για τη συμβολή στην συλλογική προσπάθεια της ομάδας τους. Ταυτόχρονα στο μάθημα της λογοτεχνίας μπορεί να γίνει και συγγραφή ερευνητικών εργασιών γύρω από τα θέματα των διδακτικών ενοτήτων που προτείνει το ΠΣ.⁶ (πρόγραμμα σπουδών).

β. Δραστηριότητες και συναφή είδη

Η αξιολόγηση του μαθητή και της μαθήτριας εξαρτάται από το είδος της εργασίας που τους αναθέτουμε. Οι δραστηριότητες στο μάθημα της λογοτεχνίας θεωρούνται (ως) σκόπιμα σχεδιασμένες να είναι πολλές και ποικίλες. Η αξιολόγηση γίνεται στη βάση της παραγωγής προσωπικού λόγου για το κείμενο ή για το θέμα για το οποίο μιλά το κείμενο και απομακρύνεται από τη λογική του σωστού/λάθους ή της αναπαραγωγής έτοιμων απαντήσεων που βρίσκονται στα κάθε είδους βοηθήματα που κυκλοφορούν στο εμπόριο. Η άρθρωση προσωπικού λόγου στο σχολείο εκ μέρους των μαθητών και μαθητριών αποτελεί προϊόν των επικοινωνιακών σχέσεων που

⁵ Με δυο γραμμές η ανάδειξη της λογοτεχνίας ως ένα σύνθετο πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου και της εκπαιδευτικής κοινότητας (διδασκόντων και μαθητών)

⁶ Από οδηγίες της ομάδας εργασίας.

επικρατούν μέσα στην τάξη, του κλίματος ισοτιμίας, διαλόγου και αλληλοσεβασμού των μελών της κοινότητας της τάξης, τα οποία είναι αποκλειστική ευθύνη του εκπαιδευτικού.

II

Σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς αξιολογούμε την ικανότητα και τις δεξιότητες των μαθητών σε μία σύνθετη και πολύμορφη γκάμα δραστηριοτήτων προφορικά και γραπτά, ατομικά και ομαδικά.

α. Ανάγνωση

1. να εντοπίζουν και να αναλύουν τα βασικά θέματα της ενότητας.
2. να κατανοούν τη διαδικασία με την οποία διαμορφώνεται μέσα στο κείμενο το θέμα που εξετάζεται κάθε φορά.
3. να ερμηνεύουν το κείμενο, παίρνοντας υπόψη τα ιστορικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής, σχολιάζοντας και αξιολογώντας τις παραμέτρους που προσδιορίζουν τη διαμόρφωση του θέματος στο κείμενο.
4. να σχολιάζουν την οπτική γωνία του συγγραφέα και να αξιολογούν τις παραμέτρους που διαμορφώνουν αυτή την οπτική.
5. να επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά και τις αξίες που προβάλλει ο κάθε συγγραφέας και να τις συγκρίνουν με αυτές του σήμερα.
6. να εντοπίζουν και να αναλύουν τις εκφραστικές και αφηγηματικές συμβάσεις των ειδών που εξετάζουμε.
7. να αναλύουν τους χαρακτήρες και τα στερεότυπα των κειμένων.
8. να συγκρίνουν κείμενα και να αιτιολογούν τις διαφοροποιήσεις τους.
9. να συσχετίζουν τις προσωπικές τους εμπειρίες, βιώματα, συναισθήματα με τη θεματική της (κάθε)ενότητας.

β. Έρευνα

να αναζητούν, να αξιολογούν και να επιλέγουν πληροφορίες από γραπτές και ηλεκτρονικές πηγές για θέματα της ενότητας που εξετάζουμε.

γ. Παραγωγή δικού τους λόγου

1. να παράγουν ανάλογα κείμενα με αυτά που εξετάστηκαν στην ενότητα.
2. να εκφράζουν τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις τους σε μία άλλη μορφή τέχνης (μουσική, ζωγραφική...)
3. να αξιοποιούν τις συμβάσεις του κειμενικού είδους που εξετάζουμε στη σύνθεση δικής του ιστορίας.

Συμπεράσματα

1. Η αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς προκύπτει από τις εργασίες των μαθητών και μαθητριών, ατομικές ή ομαδικές. Οι εργασίες φυλάσσονται στον φάκελο του μαθητή.
2. Ο εκπαιδευτικός κρατά σημειώσεις για την επίδοση του μαθητή κατά την εργασία των ομάδων μέσα στην τάξη και κατά την παρουσίαση των εργασιών, ατομικών ή ομαδικών.

3. Διαγωνίσματα στο τέλος των τριμήνων δεν προβλέπονται⁷ ούτε θεωρούνται απαραίτητα.
4. Ίσως ζητείται συχνά από τους μαθητές να γράψουν μέσα στην τάξη μικρά κείμενα με συγκεκριμένο στόχο, όπως για παράδειγμα «σύγκριση του ήρωα του κειμένου που παρουσιάστηκε σήμερα με τον ήρωα ενός άλλου, γνωστού κειμένου», πάντα όμως ως μέρος της συνήθους δραστηριότητας της τάξης και όχι ως «διαγώνισμα».

III

Θα έλθουμε για λίγο στο είδος διδακτικής πρακτικής : project, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, μετωπική διδασκαλία.

Το ελληνικό σχολείο δεν εκμεταλλεύεται, όσο θα έπρεπε, την αξιοποίηση της λογοτεχνίας, σε επίπεδο ιδεολογίας, ιστορικότητας, ανθρωπιστικής αυτοτέλειας.. Η Λογοτεχνία αξιοποιεί πολλά δεδομένα μέσα στα διάφορα είδη όπως η κωμωδία, η σάτιρα, η παρωδία, το ευθυμογράφημα⁸. Αν πάρουμε για παράδειγμα από την ενότητα «Άτομο και Κοινωνία» ένα κείμενο με τον θεματικό τίτλο «Δυο γράμματα της Χαράς» Β΄ Γυμνασίου, Δημιουργός Θανάσης Βαλτινός. Πρόκειται για Κοινωνικό μυθιστόρημα, με αναφορά στην δεκαετία του '60, (έντονο το μεταναστευτικό πρόβλημα, πολιτικό αδιέξοδο), και το διαμορφώσουμε σε είδος διδακτικής πρακτικής «project», τότε ερχόμαστε πιο άμεσα στα ακόλουθα ζητούμενα

Σκοποθεσία

1. Κατανόηση αλληλεπίδρασης ατόμου- κοινωνίας . (διαβάζουμε το κείμενο)
2. Δεξιότητεςτι θα είναι σε θέση οι μαθητές να κάνουν, (συζητάμε με τους μαθητές μας). Ένας σκοπός οδηγεί σε μια δεξιότητα. Τι μπορώ να κάνω σε σχέση με το κείμενο;
3. Πρέπει να συζητήσουμε στα παιδιά «πως έχουμε το στήσιμο μιας πλοκής»;
4. Κυριαρχούν και οι λέξεις κλειδιά «Βιβλιοανάγνωση / Φιλαναγνωσία».

Το κυρίαρχο είναι πως θα ξεκινήσουμε την συζήτηση με τα παιδιά για το μεταναστευτικό πρόβλημα, εφάμιλλα κοινά σημεία με την εποχή μας, ας σημειωθεί, από την δεκαετία του εξήντα, πολιτικό αδιέξοδο....

⁷ Ας σημειωθεί ό τι ήταν η αρχική πρόταση, όμως σε λίγο χρονικό διάστημα ως τον Δεκέμβρη του 2011, θεσμοθετήθηκε εκ νέου με βάση και την επαναφορά των διαγωνισμάτων.

⁸ Αποστολίδου, Βενετία : Πειραματισμοί με το χιούμορ. Τάξη γ΄ γυμνασίου. Γνωστικό αντικείμενο νε.λογοτεχνία. Είδος διδακτικής πρακτικής : project, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, μετωπική. Προτεινόμενη διάρκεια 24 διδακτικές ώρες.

IV

Μία διαφορετική αντίληψη και υποδομή στα νέα Π.Σ.

Αρχικά καθορίζονται κάποιες βασικές αρχές που συνδέονται με την μύηση σε ερευνητικές τεχνικές⁹, την κατανόηση βασικών εννοιών¹⁰ γεγονότων και διαδικασιών, την επικοινωνία και τη συνεργασία¹¹, την σύνδεση με τη ζωή. Οι ίδιες έχουν τη δυνατότητα παροχής ενδεικτικών δραστηριοτήτων, σε κάθε διδακτική ενότητα χωριστά, αφήνοντας όμως μεγάλο περιθώριο σχεδιασμού και στους διδάσκοντες σε επίπεδο επιλογής δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικού υλικού. Σημαντικό κριτήριο αποτελεί και ο στοχοκεντρικός τους χαρακτήρας, από τη στιγμή όπου δίνουν έμφαση από την ύλη στο προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα στην κάθε διδακτική ενότητα. Επιπρόσθετα η εισαγωγή της λογικής των πολλαπλών διδακτικών μέσων και υλικών, φέρνουν πιο κοντά εκπαιδευτικούς και μαθητές στην επιλογή πολλών σχολικών εγχειριδίων από το σήμερα και το χθες, υλικό από το ψηφιακό σχολείο, έγκυρες πηγές από το διαδίκτυο. Η νέα προσαρμογή των παιδιών σε εναλλακτικούς ορίζοντες, τα καθοδηγεί πιο άμεσα σε μια συνεχή μορφή γνωστικού αντικειμένου, για όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης¹², (από το δημοτικό ως το γυμνάσιο) αποφεύγοντας την αποσπασματικότητα, την ασυνέχεια και τις επικαλύψεις του παρελθόντος.

V

1. Στόχοι

Ερχόμαστε στους στόχους σε βαθμό, όπου τα ίδια τα παιδιά μπορούν να εμβαθύνουν στη φιλοσοφία, τις αρχές και τις μεθόδους του νέου προγράμματος σπουδών. Να συνειδητοποιήσουν τις καινοτομίες του, σε σχέση με το παλιό, να γνωρίσουν τις βασικές αρχές σχεδιασμού των σεναρίων διδασκαλίας, αναπτύσσοντας κριτήρια επιλογής λογοτεχνικών κειμένων για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, σε συνδυασμό και με την απόκτηση δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων κατά την πιλοτική εφαρμογή του νέου Π.Σ.

2. Περιεχόμενο

Θα εκθέσουμε λακωνικά το νέο ΠΣ για το μάθημα της λογοτεχνίας με έμφαση στις καινοτομίες του στα εξής σημεία:

- Σκοποθεσία και δεξιότητες που αναμένουμε να αποκτήσουν οι μαθητές (σε σχέση με την πρώτη έννοια). «Ιδεολογία των ηρώων», «Ιδεολογία του

⁹ Τέτοιες είναι οι αρχές της διερευνητικής μάθησης, καθώς και η ενσωμάτωση διαδικασίας της ερευνητικής εργασίας.

¹⁰ Η ιδιαίτερη έμφαση την οποία προσδίδουν όχι μόνο στο περιεχόμενο, αλλά και στα ειδικά μεθοδολογικά εργαλεία, καθώς και στους τρόπους εργασίας του κάθε γνωστικού πεδίου, όπως για παράδειγμα η αναζήτηση πηγών και τεκμηρίων ιδιαίτερα στις δικές μας τις (λεγόμενες) Ανθρωπιστικές Επιστήμες.

¹¹ Η ομαδοσυνεργατική, διδασκαλία, ο μαθητοκεντρικός σχεδιασμός σύγκλισης απόψεων, προβολής ιδεών και επικοινωνίας, των παιδιών από την σχολική τάξη στην κοινωνία και αντίστροφα.

¹² Δημόπουλος, Κωνσταντίνος τ. αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. «Τι νέο φέρνουν τα Προγράμματα Σπουδών» εκδ. Π.Ι. Σεπτέμβριος 2011

κειμένου», ενώ με βάση την δεύτερη, «ένας σκοπός οδηγεί σε μια δεξιότητα», όπως για παράδειγμα «τι μπορώ να κάνω σε σχέση με το κείμενο»; «Πως έχουμε το στήσιμο μιας πλοκής»;

- Αξιοποίηση των ανθολογίων και ανάγνωση ολόκληρου λογοτεχνικού βιβλίου.
- Η θέση της ιστορίας της λογοτεχνίας.
- Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.
- Οργάνωση του μαθήματος σε διδακτικές ενότητες
- Μέθοδος project
- Αξιολόγηση των μαθητών

Ερωτήματα που αναζητούν απάντηση

1. Επικέντρωση στα προβλήματα που είναι δυνατό να δημιουργηθούν κατά την πιλοτική εφαρμογή.
2. Πως αναζητούμε και πως επιλέγουμε τα λογοτεχνικά κείμενα;
3. Πως οργανώνεται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και πως αξιολογούμε τον μαθητή μέσα στο πλαίσιο μιας ομαδικής εργασίας;
4. Πως αντιμετωπίζουμε ανεπάρκειες και ελλείψεις σε τεχνική υποδομή για χρήση των Τ.Π.Ε.
5. Τι είναι το σενάριο και πως σχεδιάζεται ένα σενάριο;
6. Ποια είναι τα κριτήρια για το καλό σενάριο;

Μεθοδολογία

Βασικές αρχές και καινοτομίες του νέου ΠΣ για τη λογοτεχνία, με τη βοήθεια προβολής «power point» ενός σεναρίου. (όπως π.χ. πορτρέτα εφήβων)

VI

Στη συνέχεια ζητήσαμε από τους επιμορφούμενους, σε μικρές ομάδες, να καταγράψουν πιθανά προβλήματα, αντιρρήσεις, αμφιβολίες που μπορεί να προκαλέσει, ή να προκάλεσε ήδη στους εκπαιδευτικούς το νέο Π.Σ. (5-7 λεπτά). Κάθε ομάδα θα διατύπωνε τα προβλήματα που εντόπισε, θα γίνονταν συζήτηση και θα αναζητούνταν (αντίστοιχες) λύσεις και απαντήσεις (30-40 λεπτά). Το βασικό σ' αυτή τη διαδικασία ήταν να δοθεί η ευκαιρία να εκφράσουν οι εκπαιδευτικοί τις απορίες και τις αντιρρήσεις τους.

Παρουσίαση, στον υπόλοιπο χρόνο βασικών αρχών σχεδιασμού με τη βοήθεια του «power point», έτσι ώστε να δημιουργηθεί η υποδομή για το εργαστήριο που θα ακολουθούσε.

Διδακτικά Σενάρια

- Λαϊκά τραγούδια
- Μελοποιημένη ποίηση
- Ταινίες (αν έχουμε) τον θεματικό τομέα «Άτομο και Κοινωνία».

Επίσης, σε μία δεύτερη φάση και μετά τη συζήτηση, μας δόθηκε η δυνατότητα παρουσίασης μέσα στην τάξη της σχέσης των ηρώων ενός αφηγήματος (είχαμε την

δυνατότητα και διαγραμμμάτων) για παράδειγμα η ομάδα Σαμαράκη, να λάβει και την αντίστοιχη ταινία «Το λάθος», η ομάδα Βαλτινού κ.ο.κ.

Ταυτόχρονα θέσαμε τα θεμέλια σε ανάλογα κείμενα να αναζητηθούν (αναλυτικά) στοιχεία για τη δεκαετία του εξήντα (αρχαιακό υλικό) από τα ΑΣΚΙ¹³, το ΕΚΕΒΙ¹⁴, από το αρχείο της ΕΡΤ καθώς και από ανταλλαγές επιστολών των διαφόρων πρωταγωνιστών της τότε πολιτικής συγκυρίας...

VII

Β' Μέρος

Εργαστήριο για την ανάπτυξη σχεδίων εργασίας στη λογοτεχνία

1. Στόχος και περιγραφή του εργαστηρίου:

- Το εργαστήριο λειτούργησε βοηθητικά με σκοπό να μας ασκήσει στη διασκευή και στο σχεδιασμό σεναρίων για το μάθημα της λογοτεχνίας. Είχε χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα ένα από τα σενάρια του Οδηγού για τον εκπαιδευτικό, το οποίο θα προβάλλονταν σε «power point», ενώ θα μπορούσαν οι εκπαιδευτικοί να διασκευάσουν, δημιουργώντας άλλες εκδοχές του. Αναλύαμε κάθε στάδιο του σεναρίου και στη συνέχεια οι επιμορφούμενοι, σε μικρές ομάδες, θα συσκέπτονταν προτείνοντας μετατροπές. Με τον παραπάνω τρόπο θα προέκυπταν 2-3 σενάρια, τα οποία θα ολοκλήρωναν οι επιμορφούμενοι μετά το πέρας της επιμόρφωσης και θα υπήρχε η δυνατότητα να προστεθούν στο επιμορφωτικό υλικό των μελλοντικών επιμορφώσεων.
- Επίσης είχαμε το λεγόμενο επιμορφωτικό υλικό¹⁵, ενώ σε τέσσερα αρχεία (power point), βρίσκονταν η παρουσίαση όλου του Προγράμματος Σπουδών και τρία σενάρια.

2. Δημιουργία Σεναρίων:

Αν πάρουμε για παράδειγμα από το βιβλίο της Γ' Γυμνασίου την Θεματική Ενότητα «Άτομο και Κοινωνία» ο τίτλος «Ζητείται Ελπίς» και δημιουργός ο Αντώνης Σαμαράκης. Πρόκειται για Κοινωνικό Μυθιστόρημα, με χρονική αναφορά στην δεκαετία του '50, συγκριτική αναδρομή στις σελίδες των εφημερίδων, διαχρονικά, με βάση και τα γεγονότα πολιτικής και κοινωνικής μορφής, μεταναστευτικό ζήτημα σε ένταση, πτυχές ανεργίας και πολλαπλά κοινωνικά φαινόμενα.

3. Διδασκαλία Επιμόρφωσης: Ομαδοσυνεργατική

Με τον τρόπο αυτό η γλώσσα και η λογοτεχνία προσεγγίζονται μαθησιακά, ως ένα πολυεπίπεδο αποτέλεσμα ιδεολογικών, κοινωνικών και τεχνολογικών διεργασιών.

¹³ Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας

¹⁴ Εθνικό Κέντρο βιβλίου

¹⁵ Επιστημονικό πεδίο «Γλώσσα – Λογοτεχνία». Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο». Εκδ. Π.Ι. Σεπτέμβριος 2011-Αθήνα.

Ερχόμαστε στην α΄ Γυμνασίου και στο μυθιστόρημα της Ελένης Σαραντίτη «Όπως τα βλέπει κανείς», πρόκειται για κοινωνικό μυθιστόρημα, αναφορά σε δυο διαφορετικούς κόσμους, των γηγενών και των οικονομικών προσφύγων. Μέσα στο έργο ευδοκούν συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις διαφορετικών αντιλήψεων για την ανθρώπινη αξία. Ταυτόχρονα αξιοποιούμε όλα τα οπτικοακουστικά μέσα, με ανάλογη προβολή ταινίας, σε επόμενο δώρο ξεκινάμε και τον διάλογο με τα παιδιά.

4. «Η ανάγνωση και η ερμηνεία είναι το βασίλειο της ετερότητας»

- Η γλώσσα της λογοτεχνίας, είναι η γλώσσα της ετερότητας. Εκείνο το οποίο χρειάζεται, επομένως, δεν είναι μια ιδεατή και ακατόρθωτη εντέλει, γλωσσική επάρκεια, αλλά η διάθεση και το κίνητρο να ακούσεις σε κάθε κείμενο μια γλώσσα διαφορετική. Χωρίς υπερβολή η ανάγνωση της λογοτεχνίας δοκιμάζει την ανοχή μας απέναντι στον Άλλο και επομένως, η λογοτεχνική παιδεία δεν είναι παρά η εκπαίδευση στην ετερότητα. Εφικτό η ανάγνωση να σχετίζεται με πραγματικά ενδιαφέροντα ή προβλήματα των μαθητών.

5. Πορίσματα

- Η νεοελληνική λογοτεχνία, βασίζεται σε δύο παιδαγωγικές μεθόδους, την διδασκαλία σε ομάδες και την μέθοδο project.
- Η αξιολόγηση είναι παιδαγωγική και όχι φιλολογική διαδικασία. Αξιολογούμε την πορεία και την εξέλιξη των μαθητών, τις δεξιότητες που απέκτησαν με βάση τη σκοποθεσία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας.
- Για κάθε τάξη έχουμε ως βασικές λέξεις-κλειδιά: σκοποθεσία, δεξιότητες, περιεχόμενο, δραστηριότητες εκπαιδευτικό υλικό.
- Το πρόγραμμα σπουδών είναι : Μαθητοκεντρικό, με διαφοροποιημένη Διδασκαλία, αυτονόμηση του μαθητή και χρήση στρατηγικών μέσων.
- Η διάρκεια των διδακτικών σεναρίων δώδεκα ώρες το λιγότερο.
- Στις καινοτομίες τον βασικό ρόλο και λόγο έχει η σκοποθεσία αλλά και οι δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές. Επίσης η αξιοποίηση των ανθολογίων και η ανάγνωση ολόκληρου λογοτεχνικού βιβλίου. Αξίζει να υπογραμμίσουμε τη διαρκή αναφορά στην θέση της ιστορίας της λογοτεχνίας, την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. και την οργάνωση του μαθήματος σε διδακτικές ενότητες.

Γ' Μέρος

VIII

Οι κύκλοι της επιμόρφωσης

Σύμφωνα με την θεματική εφαρμογή επιμορφώνονται:

Σε πρώτη φάση οι διάφορες σχολικές μονάδες ΕΑΠ, ψηφιακό σχολείο, ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί με προϋπάρχουσα υπηρεσία και στη συνέχεια τα στελέχη της διοίκησης, όπως διευθυντές εκπαίδευσης, σχολικοί σύμβουλοι.

Η επιμόρφωση γίνεται απέναντι στις νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, όπως για παράδειγμα «διαφοροποιημένη παιδαγωγική», για το μάθημα της λογοτεχνίας, συμμετέχουν όλα τα παιδιά, το καθένα με τον τρόπο του, μεταφέροντας έστω και μία πληροφορία, σκέψη, ιδέα, εικόνα, βιβλίο, ηλεκτρονική διεύθυνση, μουσική.

Έχουμε αναμορφωμένη ύλη, μέσα από μαθησιακούς επικεντρωμένους στόχους¹⁶, απέναντι στο τι μπορεί να κάνει ο μαθητής με όσα ξέρει, ενώ σημαντική θεωρείται και η αξιοποίηση πολλαπλών διδακτικών μέσων.

Ο βασικός στόχος είναι να γνωρίσουν τα ίδια τα παιδιά το περιεχόμενο των νέων Π.Σ. και παιδαγωγικά να «οικειοποιηθούν» πρακτικές συμβατές με το νέο πρόγραμμα, καθώς και να εξοικειωθούν με εργαλεία, μεθόδους και κριτήρια αξιολόγησης των νέων δεδομένων προγραμμάτων.

Τέλος, αρχικά μας είχε γίνει γνωστό ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των πιλοτικών σχολικών μονάδων θα υλοποιούνταν σε τρεις κύκλους¹⁷ σε διάρκεια τριημέρων (Παρασκευή έως Κυριακή), όπως Οκτώβρης 2011, Φλεβάρης 2012 και Μάης αντίστοιχα.

IX

Επίλογος

Αν πέτυχε το πρόγραμμα, πρόκειται για ένα ερώτημα την απάντηση του οποίου θα δώσει ο Ιστορικός του μέλλοντος στα λεγόμενα Εκπαιδευτικά Προγράμματα Σπουδών.

Ασφαλώς και ακόμη απαιτείται αρκετή επιμονή και επίπονη προσπάθεια, αν τελικά συνεχιστεί. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις, ο φόβος για το καινούργιο, η ατολμία πολλές φορές των συναδέλφων στα σχολεία για καινοτομίες, το πλέον όμως σημαντικό ο προβληματισμός για κάθε τι νέο, είχε ως αποτέλεσμα να συγκεντρωθούν πολλές κι' αξιόλογες απόψεις, σε βαθμό, όπου η πλειοψηφία ενίσχυε την άποψη της «επιτυχίας» και συνέχειας με κάποιους μικρούς ενδοιασμούς.

¹⁶ Κουλουμπαρίτση, Αλεξάνδρα. «Οι κύκλοι της Επιμόρφωσης κατά την πιλοτική εφαρμογή των νέων Π.Σ. και ο ρόλος του Εκπαιδευτικού», Π.Ι. Αθήνα, Σεπτέμβριος 2011.

¹⁷ Σημαντική η αναφορά της κ. Κουλουμπαρίτση, Α. ότι έπρεπε να υπάρχουν ομόκεντροι κύκλοι, επειδή η επιμόρφωση κινούνταν στην αντίληψη της «value –added», προστιθέμενης αξίας.

Από την δική μου εμπειρία θα αναφερθώ σε ένα τετράωρο μάθημα που υλοποιήσαμε την Άνοιξη του 2010 στα Πειραματικά Σχολεία της Αλεξανδρούπολης, με την εκλεκτή κ. Δημάση Μαρία Καθηγήτρια του Δ.Π.Θ. στο τμήμα Γ.Φ.Π.Π.Χ. Η πρωτοβουλία ανήκε στην ίδια, η οποία προέτρεψε τους φοιτητές μας στο Π.Τ.Δ.Ε. να έλθουν σε επαφή με την διδακτική προσέγγιση¹⁸ στο μάθημα της νε. λογοτεχνίας. Μέσα σε δυο δίωρα ήλθαμε σε επαφή με τους μικρούς μαθητές της Δ' Δημοτικού και με λέξεις κλειδιά τις οποίες εκθέσαμε στον πίνακα, αφού πρώτα τα παιδιά χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες ανά την τάξη, καταφέραμε να δώσουμε τον βασικό τίτλο του ποιήματος που θα παραδίδαμε. Επρόκειτο για την «Ειρήνη» του Ν. Βρεττάκου, οι ίδιοι οι μαθητές με την συνεργασία των φοιτητών μας και την δική μας αρωγή, κατάφεραν να πλαισιώσουν, με εικόνες- σχήματα, ιδέες - έννοιες, απόψεις- θέσεις το βασικό μοτίβο του θεματικού υλικού και να δρομολογήσουν τον τίτλο του ποιήματος, «Ειρήνη». Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, παιδοκεντρική, ευαισθητοποίηση, δοτικότητα, δημιουργία. Επίσης θέσαμε τους τρόπους και τους στόχους, απέναντι στην διδακτική προσέγγιση, πως θα παρουσιάσω ένα διήγημα, ένα ποίημα, στους μαθητές, με ποιους τρόπους θα προετοιμαστώ¹⁹, σκοποθεσία, θεματολογία, αφοσίωση, χαρά, δοτικότητα, δημιουργία. Με δυο λόγια, δεν αρκεί μόνο η θεσμοθέτηση ενός επίσημου από την εκάστοτε κεντρική πολιτεία, προγράμματος σπουδών, αλλά ο ίδιος ο διδάσκων στις πρώτες δυο βαθμίδες της εκπαίδευσης, έχει τόσες δυνατότητες και πρωτοβουλίες, που μπορεί να υλοποιήσει πολλά, μέσα από την θέληση για συνεργασία και κατάκτηση της γνώσης.

Ολοκληρώνοντας, αγαπητοί συνάδελφοι, έρχομαι πιο κοντά στον απλό συλλογισμό ότι η λογοτεχνία αποτελεί τον άμεσο διάυλο επικοινωνίας για την συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη των μαθητών²⁰ στους τομείς της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης. Είθε τα νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών να συνεχιστούν, δίνοντας την πολύπλευρη δυνατότητα σε όλους τους συναδέλφους να συμμετάσχουν ενεργητικά και ισότιμα στην εμπέδωση και κατάκτηση της γνώσης, μέσα από θέληση, επιμονή, διορατικότητα, έμπνευση και δημιουργία.

Κοινός παρονομαστής της επικοινωνίας με τους μαθητές μας πρέπει να είναι «η επιθυμία απόλαυσης», η λαχτάρα ζωής και επικοινωνίας, μέσα από μία ή πολλαπλές ιστορίες.

Όπως αναφέρει κι ο μεγάλος μας ποιητής²¹:

«Κι' αύριο είναι πρωί -μα εμείς σήμερα θα καλπάζουμε προς τις κρυψώνες του ήλιου.

Με χρυσές μπρατσέρες θα 'βγουμε στον κίνδυνο πιο πέρ' απ' τ' ακρωτήριο της καλής ανταύγειας». Οδυσσέας Ελύτης «Προσανατολισμοί».

¹⁸ Δημάση Μαρία «Η διδασκαλία των πεζών και των ποιητικών κειμένων στο δημοτικό σχολείο», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2001.

¹⁹ Βλ. και Δημάση Μαρία, «Κειμενικά είδη και δια-πολιτισμική ανάγνωση των εγχειριδίων γλωσσικής διδασκαλίας», Εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, 2012.

²⁰ Από την εισήγηση του Κ. Παναγιώτου στην δεύτερη φάση επιμόρφωσης στην Καβάλα 17-18/2/2012

²¹ Οδυσσέας Ελύτης «Προσανατολισμοί», «Διόνυσος ζ'», σ. 55, εκδ. Ίκαρος,

Βιβλιογραφία

1. Αποστολίδου, Β. α) «Η λογοτεχνία στα νέα περιβάλλοντα των ΤΠΕ», εκδ. Κ.Ε.Γ. Θεσσαλονίκη 2012 β) Αποστολίδου Β. Χοντολίδου Ε. Κουντουρά Νικ. Προκοπίου Αικ. (Ομάδα Εργασίας στο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο). Συντονιστής του Προγράμματος για όλα τα Επιστημονικά πεδία η κ. Α. Αναστασιάδη –Συμεωνίδη Καθηγήτρια Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.
2. Α.Σ.Κ.Ι. «Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας»
3. Δημάση, Μ. α) Η διδασκαλία των πεζών και των ποιητικών κειμένων στο δημοτικό σχολείο, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2001. β) Κειμενικά είδη και δια-πολιτισμική ανάγνωση των εγχειριδίων γλωσσικής διδασκαλίας, εκδ. Κυριακίδη 2012
4. Δημόπουλος, Κ. «Τι νέο φέρνουν τα προγράμματα σπουδών;» εκδ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2011
5. Ε.ΚΕ.ΒΙ. «Εθνικό Κέντρο Βιβλίου»
6. Ελύτης, Ο. «Προσανατολισμοί», εκδ. Ίκαρος η΄ 1979 Αθήνα
7. Κουλουμπαρίτση, Α «Οι κύκλοι της Επιμόρφωσης κατά την πιλοτική εφαρμογή των νέων ΠΣ και ο ρόλος του Εκπαιδευτικού», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2011.
8. Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο. Εκδ. Π.Ι. Σεπτέμβριος 2011.